

La impossibilitat de posar fi a ETA per la via del diàleg i la negociació durant la transició i un cop consolidada la democràcia ha fet que l'estat espanyol es dotés, sovint, d'eines que estaven al límit o fins i tot al marge de les vies estrictament legals o policials per combatre el terrorisme. L'Audiència Nacional, els GAL o la llei de partits en són potser els exemples més destacats.

L'arribada de la democràcia va representar, en part, un canvi també substancial del poder judicial espanyol. El poder militar deixarà de tenir la jurisdicció en els delictes de terrorisme i se suprimirà el vell Tribunal de Orden Público, fins aleshores encarregat de perseguir i jutjar els delictes polítics i sindicals. Per primera vegada, doncs, el terrorisme passava, teòricament, a la jurisdicció ordinària. A la pràctica, però, ETA queda al marge d'aquesta reforma.

El Govern espanyol creà l'any 1975 l'Audiència Nacional, un tribunal específic per jutjar, en l'àmbit estatal, totes les accions perpetrades per qualsevol grup armat de tipus militar o paramilitar. L'Audiència, dotada de gran capacitat instructora, acabà fent-se càrrec també de competències en delictes fiscals i per narcotràfic. La justícia espanyola, doncs, es dota d'un sistema en paral·lel per combatre el terrorisme d'ETA i que diferencia clarament entre causes per terrorisme i la resta.

La creació de l'Audiència Nacional i l'adaptació de l'aparell de l'estat a la lluita antiterrorista ha tingut com a conseqüència lògica la creació d'una cuirassa legal. La llei més emblemàtica és l'antiterrorista (LAT). Segons preveu, i a diferència de la resta de delictes, l'acusat pot restar incomunicat i retintut perquè la policia l'interrogui fins a un màxim de cinc dies abans de ser posat en mans d'un jutge perquè li prengui declaració. En causes ordinàries el límit és de 72 hores.

Els acusats de pertànyer o col·laborar amb banda armada tampoc no tenen dret a tenir un advocat propi en la primera compareixença davant del jutge i, en cas que s'ordini detenció provisional, la incomunicació pot arribar als deu dies. Totes aquestes mesures, tipificades en el Codi Penal espanyol, han estat reiteradament denunciades per organitzacions de drets humans que

Al límit de la llei

constaten una evident connexió entre la detenció perllongada i les tortures i maltractaments. Organitzacions com Amnistia Internacional han demanat que els terminis es redueixin i que s'instal·lin càmeres a les comissaries durant els interrogatoris, propostes sistemàticament rebutjades per l'estat. Un estat, de fet, acusat de practicar tortures, que les nega i que és ell mateix qui les investiga.

Els delictes per terrorisme, a més, no podien ser apel·lats. No va ser fins a l'any 1993 que una reforma de la llei obligava a crear la sala d'apel·lació de l'Audiència Nacional. Un any més tard aquesta sala encara no havia començat

a funcionar, fet que va ser reiteradament denunciat per Nacions Unides.

La cuirassa legal ha guanyat en gruix amb el pas del temps i enrere han quedat algunes prevencions heretades d'una certa tradició garantista dels primers anys de democràcia. Així, el Codi Penal s'ha endurit en diverses ocasions i s'és al llindar de trencar el principi constitucional de reinserció per als presos. L'esquerra abertzale considera, de fet, que s'està donant lloc a una "cadena perpètua *de facto*". El cas d'Henri Parrot -jutjat amb el Codi Penal franquista de l'any 1973, més benèvol que l'actual- és paradigmàtic, ja que jutges i fiscals han buscat mecanismes legals de tota

mena perquè continuï empresonat després que s'acollís als beneficis penitenciaris que li corresponien. Juntament amb les sovintejades reformes del Codi (les darreres, el 1995 i el 2003), s'han modificat lleis per garantir la contundència dels processos, com ara la llei del menor, amb l'objectiu de perseguir la *kale borroka*.

Tots aquests canvis legals han permès l'obertura d'autèntics processos polítics, com l'empresonament de la mesa nacional d'HB el 1997, que, malgrat tot, el Constitucional va acabar anul·lant, o el tancament de mitjans de comunicació, com ara *Egin* o *Egunkaria*, acusats de formar part de l'entramat financer de l'organització armada. El mateix ha passat a entitats com AEK, la Fundació Joxemi Zumalabe i organitzacions com Gestores Pro-Amnistia o Jarrai. El darrer sumari d'aquest tipus que es jutja és el 18/98, pel qual estan processats uns seixanta dirigents d'organitzacions de l'esquerra abertzale.

Una de les mesures més rellevants que s'ha pres, concretament durant el 2002, va ser l'aprovació de la llei de partits, una norma *ad hoc* que van pactar, en el marc del ja superat pacte antiterrorista,

el PSOE i el PP per deixar l'esquerra abertzale fora de les institucions. Amb la complicitat de la classe judicial, d'extracció molt conservadora, la llei ha complert els seus objectius fins a les darreres conseqüències, i Batasuna i els seus hereus polítics no han pogut córrer amb normalitat a unes eleccions des de les municipals del maig del 2003. El Suprem i el Constitucional no els n'han deixat passar ni una.

Si en el front judicial l'estat ha actuat de manera implacable, tampoc no ha tingut manies a l'hora de crear una xarxa social forta per contrapesar l'empena de l'esquerra abertzale al carrer. Així, no s'han estalviat esforços per espanyolitzar Euskadi. Això s'ha fet, en els darrers temps, alimentant a costa de grans subvencions i garantint-los cobertura

Tots aquests canvis legals han permès l'obertura d'autèntics processos polítics

mediàtica entitats com el Fòrum d'Èrmua, Basta Ya! i desenes de grupuscles i fundacions de caràcter sociopolític a priori vinculades a les víctimes del terrorisme. Madrid també ha reforçat extraordinàriament, en els darrers trenta anys, els seus serveis secrets (l'actual CNI, abans CESID) i els mecanismes policials, que han agafat encara més dimensió atesa l'atenció material i humana que, després de l'11-M, han de prestar al terrorisme d'arrel islamista radical.

Espanya ha jugat i juga al límit de la llei per frenar ETA i l'independentisme basc. Però en alguns moments de la història recent va extralimitar-se en les regles del joc practicant el terrorisme d'estat. En el tram final del franquisme i durant la transició l'organització armada basca exhibí la seva capacitat mortífera: el 1978 foren 66 morts; el 1979, 76, i el 1980 es va arribar a la xifra rècord de 92 víctimes mortals.

En aquesta època actuaven amb mercenaris –molts d'ells francesos– pagats per l'estat, el Grupos Armados Españoles, el Batallón Vasco Español, la Triple A, ATE... Al govern del PSOE, i especialment a la cúpula del Ministeri de l'Interior que dirigien José Barrionuevo i Rafael Vera, s'atribueix la fundació del grup més mortífer i cèlebre, els Grupos Antiterroristas de Liberación (GAL). Entre 1983 i 1987 van cometre 23 assassinats, entre els quals els dels militants d'ETA Joxe Antonio Lasa i Joxe Ignacio Zabala –enterrats en calç viva a la població alacantina de Busot– o el del metge Santi Brouard, vinculat a HB.

Aquesta banda terrorista, finançada amb fons reservats i liderada per policies com Michel Domínguez o José Amedo amb la col·laboració de mercenaris a sou, actuava bàsicament a Iparalde. La Justícia va intentar depurar, arran de diverses investigacions periòdiques, les responsabilitats per terrorisme d'estat en la primera meitat dels anys noranta, però sense gaire èxit, ja que no va poder considerar els GAL com a banda terrorista. Alguns dels condemnats, entre els quals els socialistes Barrionuevo, Vera, Julián Sancristóbal o Ricardo García Damborenea, van ser indultats per José María Aznar.

Roger Rofin
Ferran Casas

Rafael Vera i José Barrionuevo van ingressar a la presó de Guadalajara per l'afar dels GAL.

